

Presentació del monogràfic. “Ciutat, creativitat i pràctiques culturals”

Coordinat per
Ricardo Klein
UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Aquest monogràfic de la revista *Debats. Revista de cultura, poder i societat*, titulat “Ciutat, creativitat i pràctiques culturals”, posa èmfasi en l’anàlisi de la ciutat com a categoria analítica, i de la creativitat i les pràctiques culturals com a mitjà transformador dels seus espais públics.

El present número sorgeix en un moment en què la ciutat i la cultura es revelen com a grans aliades per a aconseguir processos urbans de canvi, reals i possibles. Els límits, els efectes inesperats i les resistències a aquestes dinàmiques imprimeixen un desafiament per a les pràctiques artísticoculturals del segle XXI. Aquesta nova centralitat de la cultura a les ciutats ha afavorit processos com la creació i l’amplificació de barris artístics, la revaloració del patrimoni arquitectònic o el disseny públic, alhora que ha impulsat la participació de l’ecosistema cultural i els serveis culturals de proximitat. Aquest projecte de ciutat marca una agenda pública i política que tendeix a consagrar la cultura en un model urbà que promet renovar l’entorn i reorientar el paper de les institucions i dels equipaments culturals. La prestació de grans infraestructures culturals és una estratègia que utilitzen algunes ciutats per a millorar la seua imatge (brànding urbà) i enfortir les pràctiques participatives, amb l’objectiu d’aconseguir processos de revitalització o regeneració (Rius Ulldemolins i Klein, 2022).

Aquesta metodologia de gestió consolida models de política cultural pública que concep la cultura com un element estructurant de noves morfologies de la ciutat, però que no sempre aconsegueix resultats equitatius per a assolir una governança justa per a totes les parts implicades (Delfín, 2022). Aquesta acceleració provoca diferents conseqüències per als espais públics i les comunitats, ja que no sempre són favorables als interessos locals de la ciutadania. Aquests nous escenaris fan de les ciutats una muntura complexa per a la millora dels seus espais públics. En aquest sentit, la militància activista o la participació comunitària són respostes a l’entramat, moltes

vegades en contradicció, de l'agenda pública en cultura (Klein i Rius Ulldemolins, 2021). El teixit associatiu es personifica en accions de ciutadania cultural, en la cerca per consolidar els drets culturals dels seus habitants. En definitiva, per a aconseguir ciutats més humanes i compartides per a la gent (Gehl, 2006; Durán, 2008).

D'altra banda, aquests mecanismes d'activació esperen donar protagonisme a les ciutats com a lloc cultural, i soldar sinergies entre els espais públics i la configuració de noves pràctiques artísticoculturals. A manera d'exemple, l'aparició d'un fenomen cultural com el *street art* consolida la imatge de ciutat com una atracció turística, i en potencia el valor estètic (Klein, 2020). Però una conseqüència que podria portar aparellada l'art de carrer més institucionalitzat és una acceleració gentrificadora als barris. La gentrificació és un altre enclavament substancial per a problematitzar el lloc de la cultura en el context local de les ciutats (Rosler, 2017). D'una banda, sorgeixen pràctiques creatives de resistència per a donar visibilitat i frenar aquests processos, que busquen reforçar les identitats i l'hàbitat local, les formes d'organització de barris i la defensa per un habitatge digne i assequible enfront de l'especulació dels espais públics. D'una altra banda, ocorre que determinades pràctiques i manifestacions culturals s'instrumentalitzen per a generar valor a les ciutats i els espais públics d'aquestes. Per exemple, les polítiques de turisme són una evidència passible de forjar processos de gentrificació quan s'aprofundeix la *turistificació* (Sequera, 2020).

Igualment, les pròpies realitats urbanes de les ciutats determinen els processos d'activació cultural i el desenvolupament dels drets culturals per a la ciutadania. Si bé en el context global s'observen divergències i processos heterogenis en la seua constitució i implementació, en els espais públics, com a llocs de cultura local, l'especificitat de l'elaboració de polítiques públiques en cultura, en correspondència amb la planificació urbana, esdevé un treball més homogeni i a mitjà termini. Moltes vegades, aquests territoris locals amb gran riquesa cultural estan aferrats i depenen de les agendes polítiques locals, en les quals la cultura queda relegada a un segon lloc de prioritats. O, directament, no són una prioritat.

El monogràfic presenta estudis i investigacions teòriques i empíriques en l'àmbit de la cultura i la política cultural de les ciutats, la creativitat urbana i les pràctiques artísticoculturals. En aquest context, presenta, a continuació, un conjunt d'articles que exposen investigacions sobre els temes esmentats en escenes urbanes de diferents ciutats d'Europa, Amèrica Llatina i els Estats Units: Barcelona, Berlín, Porto, València, Buenos Aires, León (Mèxic), Rio de Janeiro i Pittsburgh.

Quant a l'anàlisi en què la ciutat es constitueix com un escenari per a problematitzar la cultura i tot allò que hi tinga a veure, el monogràfic presenta dos articles, un a Rio de Janeiro (Brasil), i l'altre, a Porto (Portugal). Respecte al primer, l'article de Claudia Seldin, Caio César de Azevedo Barros, Pedro Vitor Costa i Victória Michelini, titulat "Comprendre els territoris culturals de baix cap a dalt en ciutats desiguals", cerca discutir la idea de *territoris contestats de la cultura* com a resposta a diferents tipus de conflictes en espais urbans i en la construcció informal de les ciutats. Al mateix temps, destaca la seua rellevància, a partir del desenvolupament d'activitats culturals, en la lluita per aconseguir una major i millor equitat a les ciutats desiguals d'Amèrica Llatina, i, en particular, Rio de Janeiro. D'altra banda, es presenta l'article "Artistes contra la gentrificació del turisme: anàlisi de pràctiques creatives de resistència a Porto", d'Inês Barbosa, João Teixeira Lopes i Lígia Ferro, una anàlisi de pràctiques creatives i de producció artística que indaga la generació de diferents estratègies de resistència, com la reivindicació al dret a l'habitatge i el dret a la ciutat, en processos de gentrificació a Porto, Portugal, durant els últims cinc anys.

En relació amb l'àmbit de les pràctiques culturals i la creativitat urbana, es presenten dos articles, un dels quals fa un estudi de cas a León (Mèxic), i l'altre, a la ciutat de Buenos Aires (Argentina). D'una banda, l'article de Caitlin Frances Bruce, titulat "Mobilitat, efimeritat i economies turístiques: *tour* grafiter practicant *running* a León, Guanajuato", explora la creació d'una ruta del grafit com a part de les transformacions que està vivint León, on el canvi econòmic i cultural de la ciutat es va allunyant de les seues arrels agrícoles i industrials. Ací, l'autora discuteix de quina manera pràctiques creatives com l'art urbà afavoreixen a alimentar una imatge atractiva de ciutat. D'altra banda, l'article "Cap a un nou radar. Art urbà i identitats de barri a la ciutat de Buenos Aires", de Mercedes González Bracco, proposa analitzar com l'art urbà s'entrellaça amb la identitat local, reorganitzant l'espai del barri i els imaginaris que s'hi associen a Buenos Aires.

Quant a l'àmbit dels equipaments i de les institucions culturals de la ciutat, es presenten dos articles, un amb el focus a la ciutat de Barcelona i l'altre a València. Quant al primer, l'article de David Márquez Martín de la Leona, amb el títol d'"El sector cultural davant el canvi cultural en l'àmbit local a Europa", cerca estudiar com el sector cultural local pot donar visibilitat a un moment de canvi cultural per mitjà de les seues polítiques culturals o d'accions particulars. A més, pensar aquestes transformacions des d'una escala local, on l'àmbit territorial i administratiu és el protagonista en la seua implementació.

Respecte al segon, titulat “Dels equipaments culturals a la ciutat cultural. L’experiència projectiva de la Ciutat de l’Artista Faller a València”, de Pau Rausell-Köster, Tony Ramos Murphy i Chema Segovia Collado, l’article ofereix una revisió crítica sobre la idea d’equipament cultural com a element ancorat en la lògica de la democratització cultural, per a avançar cap a una comprensió ampliada del paper de la cultura en la ciutat contemporània. Les possibilitats projectives que la ciutat cultural ofereix s’exemplifiquen des d’una anàlisi de la recuperació de la Ciutat de l’Artista Faller a València.

Finalment, vull donar les gràcies a totes les persones que han col·laborat en l’elaboració d’aquest monogràfic, especialment en la redacció i revisió dels articles.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Delfín, M. (2022). Abrir la gobernanza cultural mediante la participación de la sociedad civil. En UNESCO, *Repensar las políticas para la creatividad: plantear la cultura como un bien público global*. Disponible en: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380479>
- Durán, M. Á. (2008). *La ciudad compartida. Conocimiento, afecto y uso*. Ediciones Sur.
- Gehl, J. (2006). *La humanización del espacio urbano. La vida social entre los edificios*. Editorial Reverté.
- Klein, R. (2020). Construcciones de ciudad y espacio público desde el graffiti y el street art. Aportes desde un análisis de la fotografía. *Universitas Humanística*, 88(1), 20.
- Klein, R., i Rius-Ulldemolins, J. (2021). Prácticas culturales y espacios públicos como lugares de interacción social y política. Un análisis del activismo en Barcelona y València. *Arte, Individuo y Sociedad*, 33(3), 445-462.
- Rius-Ulldemolins, J., i Klein, R. (2022). From top-down urban planning to culturally sensitive planning? Urban renewal and artistic activism in a neo-bohemian district in Barcelona. *Journal of Urban Affairs*, 44(4-5), 524-544.
- Rosler, M. (2017). *Clase Cultural. Arte y gentrificación*. Caja Negra.
- Sequera Fernández, J. (2020). *Gentrificación. Capitalismo cool, turismo y control del espacio urbano*. Catarata.